

บทที่ 4

การวิเคราะห์ข้อมูล

การพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุบนฐานวิถีวัฒนธรรมอีสานภายใต้กระแสสังคมผู้สูงอายุในบทนี้ จะนำเสนอข้อมูลบริบททางสังคมและวัฒนธรรมสังคมอีสานที่มีผลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุใน 4 ด้าน คือ ด้านกาย ด้านจิตใจ ด้านสังคม และด้านเศรษฐกิจ เกี่ยวโยงกับบริบทสังคมและวัฒนธรรม ดังนี้

4.1 บริบททางสังคมและวัฒนธรรมอีสาน

ภูมิภาคอีสานเป็นวิถีวัฒนธรรมที่เป็นอัตลักษณ์ของตนเอง มีการสื่อสารด้วยภาษาถิ่นอีสานที่มี สำเนียงภาษาตามพื้นถิ่น และภาษาตามกลุ่มชาติพันธุ์ มีพื้นที่ขนาดกว้างใหญ่ที่สุดของประเทศไทย แบ่งเป็นอีสานตอนบน และอีสานตอนล่าง ซึ่งมีความแตกต่างกันทางวัฒนธรรมตามกลุ่มชาติพันธุ์ สภาพภูมิอากาศร้อน ได้รับการเรียกขานว่าเป็นภูมิภาคที่มีความแห้งแล้งทั่วทุกด้านในอดีต ชาวอีสาน เป็นคนผ่านความลำบาก ต่อสู้ชีวิต ด้วยสภาพอากาศที่แห้งแล้ง แต่อย่างไรก็ตามในมุมมองถึงความมี น้ำใจ เป็นคนเรียบง่าย อดทน สนุกสนาน ในทางภูมิศาสตร์อีสานถูกแบ่งออกเป็นอีสานตอนบน และอีก สานตอนล่าง ซึ่งความแตกต่างทางวิถีวัฒนธรรมบางอย่างถึงมีความแตกต่างกัน ดังเช่น ดนตรีอีสาน ตอนบนจะมีโปงลางซึ่งเครื่องดนตรีสำคัญโปงลาง แคน พิณ เป็นต้น ส่วนอีสานใต้ ดนตรีที่เป็นอัตลักษณ์ จะเรียกว่า กันตรึม ซึ่งเป็นดนตรีพื้นบ้านชาวไทยเขมร เป็นต้น

4.1.1 ภูมินิเวศน์ของอีสาน

ลักษณะทางภูมินิเวศน์ของอีสานที่มีลักษณะทางกายภาพที่มีขนาดพื้นที่กว้างใหญ่ที่สุด ของประเทศไทยแยกลักษณะภูมิศาสตร์ออกเป็นอีสานตอนบน และอีสานตอนใต้ ภูมินิเวศน์จึงเป็นวิถี ของมนุษย์ที่มีความสัมพันธ์กับบริบททางนิเวศน์ท้องถิ่น ซึ่งมีความต่างกันตามลักษณะของระบบนิเวศน์ แต่ละแห่ง ซึ่งแบ่งออกเป็นดังนี้

4.1.1.1 ภูมินิเวศน์อีสานตอนบน ลักษณะทั่วไปของอีสานตอนบนมีลักษณะทาง ภูมิศาสตร์มีทั้งนิเวศน์ภูเขาและนิเวศน์น้ำ เพราะมีแนวเทือกเขาภูพานและมีลำน้ำที่สำคัญคือลำน้ำพระยง ที่เชื่อมกับแม่น้ำชี ซึ่งพื้นที่วิจัยที่อยู่ในพื้นที่อีสานตอนบนคือ อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ มีกลุ่ม ชาติพันธุ์ดั้งเดิมของอำเภอกุฉินารายณ์คือชาวภูไท ที่มีความเชื่อและศรัทธาต่อวิถีศรัทธาที่ป่าดงจะเห็นได้ จากการเคารพสักการะสิ่งเหนือธรรมชาติที่มีความเกี่ยวข้องกับธรรมชาติทั้งป่าไม้ และแหล่งน้ำ เช่น มเหสักข์ ดอนปู่ตา และกุด หรือหนอง ที่เป็นแหล่งน้ำขนาดใหญ่จะมีความเชื่อต่อเจ้าที่เป็นปกปัก

รักษาไว้ ทำให้เกรงกลัวต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ตามประวัติศาสตร์บอกเล่าต่อๆ กันมา ระบบนิเวศมีความสัมพันธ์กับอาชีพและวิถีชุมชน

1) ระบบนิเวศน์โคก หรือที่ตอนเนื้อด้วยอีสานตอนบนจะมีพื้นที่ภูเขาและที่ดอนที่สูงมนุษย์ก็จะมีวิถีที่มีความสัมพันธ์กับระบบนิเวศน์ที่โคกมีการเพาะปลูกพืชที่เหมาะสม เช่น ในอดีตมีการปลูกฝ้าย เช่นฝ้าย ทอผ้าฝ้ายจึงเป็นวิถีภูมิปัญญาทางอีสานตอนบน การทอผ้าฝ้าย การย้อมคราม และการย้อมผ้าด้วยสีจากเปลือกไม้ที่เป็นธรรมชาติ ไม้ ก่อเกิดวิถีคนกับไม้ทั้งในด้านการทำอาหารและการจักสานและก่อสร้าง เป็นต้น แม้ว่าปัจจุบันภูมิปัญญาอาจจะไม่มีให้เห็น หรือมีน้อยแล้วเพราะการเปลี่ยนแปลงทางสังคมมีผลต่อวิถีของคนในท้องถิ่น ดังเช่น การจักสานจากไม้ไผ่ อาชีพจักสานเป็นภูมิปัญญาที่ชาวอีสานขาดไม่ได้ เพราะเครื่องใช้ในครัวเรือนเกิดจากการจักสานทั้งสิ้น แต่ด้วยสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนไปอาชีพจักสานจึงถูกลดบทบาทลงเพราะมีวัสดุอุปกรณ์สมัยใหม่เข้ามาแทนที่ ประกอบกับการทำมาหากินเปลี่ยนไป จึงไม่ค่อยได้ใช้เครื่องจักสานมากเช่นในอดีต การจักสานจึงถูกเปลี่ยนไปบ้างให้เหมาะสมกับยุคสมัย

ภาพ อาชีพจักสานที่ใช้ไม้ไผ่ ต้นไม้ที่มีความสัมพันธ์กับภูมิประเทศของอีสานที่ผู้สูงอายุ
(ผลงานของพ่อวรงค์ โกมาร)

2) ระบบนิเวศน์พื้นที่ชุ่มน้ำ ในพื้นที่ส่วนที่เป็นพื้นที่ชุ่มน้ำของอีสานตอนบนก็จะพบว่า มีพืชพันธุ์ในท้องถิ่นเกิดขึ้นและนำมาประกอบอาชีพ เช่น ฝือ คล้า กก เป็นต้น ที่อยู่ตามหนองน้ำสำคัญของชุมชนและนำมาทอเป็นเสื่อ หรือแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์สมัยใหม่ เป็นต้น ก่อให้เกิดอาชีพทางภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สัมพันธ์กับระบบนิเวศน์ของท้องถิ่น อาทิ

การทอเสื่อสามารถนำวัสดุตามธรรมในพื้นที่นั้นมาใช้ได้อย่างหลากหลายเช่น ฝือ กก ต้นคล้า เป็นต้น ในอดีตอาจจะทอเพื่อไว้ใช้ในครัวเรือน ปัจจุบันเมื่อแต่ละครอบครัวอาจจะมีการดำเนินชีวิต

ที่เปลี่ยนไปจึงเกิดการทอเพื่อการใช้ การค้า และแปรรูปเพื่อเพิ่มมูลค่าก็มี เป็นการยกระดับภูมิปัญญาชาวบ้านสู่สินค้าทางวัฒนธรรม

วิถีผู้สูงอายุกับการทอเสื่อจากต้นกกพืชพื้นถิ่นอีสาน

การทอเสื่อจากต้นคล้า นับเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่หาดูยากแล้วในปัจจุบัน คล้า เป็นพืชพื้นถิ่นทางอีสานตอนบนเป็นพืชน้ำแถบสกลนคร กาฬสินธุ์ หนองคาย หรือพื้นที่ชุ่มน้ำ พ่อเสรีฐ ใจอ่อน ชาวบ้านตำบลแจนแลน หมู่ที่ 2 อายุ 68 ปี อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ที่ยังทำอาชีพทอเสื่อคล้าเป็นอาชีพเสริมจากการทำนา เพราะมีที่นาอยู่ใกล้กับหนองมะร่องซึ่งเป็นหนองน้ำจืดที่ต้นคล้าเกิดในหนองน้ำแห่งนี้มานาน จึงเห็นความเติบโตของต้นคล้าและตัดคล้ามาทอเสื่อเป็นประจำ ได้เรียนรู้มาจากรุ่นพ่อแม่ คล้านอกจากนำมาทอเป็นเสื่อก็สามารถขายเป็นลำต้นก็ได้มีคนต่างถิ่นมาหาซื้อไปแปรรูต้นละ 1-2 บาท คุณสมบัติของคล้าเป็นไม้สะเทือนน้ำสะเทือนบก กล่าวคือเกิดในน้ำตื้น หรือที่ดินชุ่มน้ำ พ่อเสรีฐ เคยนำมาปลูกไว้ร่องน้ำห้องน้ำที่บ้านต้นคล้าก็ไม่ตาย เติบโตได้เช่นกัน ต้นคล้าจะมีความยาว 1.5-2 เมตร ความหนาของลำต้นประมาณ 1 เซนติเมตร ขั้นตอนนำลำต้นคล้ามาผ่าครึ่งเพื่อเอาไส่ออกแล้วไปเอาไปตากแดด เมื่อแห้งไส่จะหลุดออกแล้วจึงเอามาทอเป็นเสื่อ หรือสานกระบี่ข้าวเหนียวก็ได้

ภาพ พ่อเสรีฐ ใจอ่อน ปราชญ์ชาวบ้านทอเสื่อคล้าของตำบลแจนแลน
อำเภอภูผินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์

ภาพ ต้นคล้าพืชพื้นถิ่นในพื้นที่ชุ่มน้ำของอีสานตอนบน
มีความยาวประมาณ 1.5-2 เมตร

จากภาพจะสะท้อนให้ว่าภูมิทัศน์ของชาวตำบลแจนแลนที่ยังปรากฏให้เห็นถึงภูมิปัญญาการทอเสื่อจากต้นคล้า วิถีคนกับต้นคล้า เกี่ยวพันและส่งผลต่อวิถีชีวิตที่สัมพันธ์ระบบนิเวศน์ของท้องถิ่นคล้าเป็นพื้นประจำถิ่นอีสานตอนบนที่มีแหล่งน้ำอุดมสมบูรณ์ เป็นต้น

4.1.1.2 ภูมิทัศน์อีสานตอนล่าง

อีสานตอนล่างตั้งอยู่ในพื้นที่ที่เรียกว่าแอ่งโคราช สายน้ำสำคัญ แม่น้ำมูลที่ไหลลงสู่มแม่น้ำโขงจังหวัดอุบลราชธานี และลำน้ำเล็กๆ เช่นลำน้ำชี ลำน้ำมูล ลำน้ำชี เป็นต้น พื้นที่ส่วนใหญ่ปลูกข้าว เพราะมีลักษณะเป็นพื้นราบส่วนใหญ่ และมีอาชีพอื่นของท้องถิ่นที่มีความสัมพันธ์กับภูมิทัศน์ของอีสานตอนล่าง อาทิเช่น

1) การทอผ้าไหม การปลูกหม่อนเลี้ยงไหมเป็นอาชีพที่สืบทอดต่อกันมาหลายชั่วคน และพัฒนาการไปตามยุคสมัย และความรู้ทางวิชาการ เมื่อวิถีการปลูกหม่อนเลี้ยงไหมยังมีอยู่การทอผ้าก็ควบคู่กัน ชุมชนอีสานทั่วไปจะมีพื้นที่สวนหม่อน ในอดีตสวนหม่อนจะมีทุกครอบครัวเพราะในสวนนั้นไม่ได้มีแต่หม่อนแต่มีพืชผักชนิดอื่นๆ ร่วมอยู่ด้วย ผ้าไหมจากการทอเพื่อสวมใส่ในครอบครัวปัจจุบันได้ยกระดับเป็นสินค้าชุมชน เป็นภูมิปัญญาของผู้สูงอายุที่ทำให้ผู้สูงอายุมีงานและรายได้ ลดการพึ่งพาอาศัยคนอื่นได้เป็นอย่างดี ในแถบจังหวัดบุรีรัมย์จึงมีหมู่บ้านท่องเที่ยวไหม นับเป็นการยกระดับชุมชนตามภูมิทัศน์ให้มีผลต่อเศรษฐกิจชุมชน

การเลี้ยงไหมและการทอผ้าไหมของชาวอีสาน

วิถีชีวิตผู้สูงอายุที่เป็นหญิงกับอาชีพผ้าทอมือ

นอกจากนี้ผ้าไหม ที่มีขึ้นชื่อและเป็นที่ยึดกันทั่วไปอีกแหล่งหนึ่งและเป็นพื้นที่วิจัยของชุดโครงการย่อย คือ ผ้าไหม อำเภอพุทไธสง จังหวัดบุรีรัมย์ คือ ชุมชนบ้านยาง เพราะเป็นชุมชนที่อยู่ริมห้วยลำพังชู สามารถปลูกหม่อนเลี้ยงไหมได้ดีส่งออกเส้นไหมเป็นสินค้าของชุมชน การพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุสามารถประยุกต์ใช้หรือต่อยอดภูมิปัญญาเดิมเพื่อให้มีผลต่อกาย ใจสังคม และเศรษฐกิจได้ดังจะเห็นในชุดโครงการย่อยหนึ่งได้ศึกษาถึงการให้ผ้าขาวม้ามาส่งเสริมการออกกำลังกายของผู้สูงอายุ เป็นต้น

2) การทำนาเกลือสินเธาว์ ด้วยพื้นดินของอีสานจะพบว่ามีความเค็มที่เป็นปัญหามานานจนบางที่มีพื้นที่ที่กว้างและเค็มมาก ชาวบ้านต้องปรับวิถีจากนาข้าวเป็นนาเกลือแทน การต้มเกลือสินเธาว์จึงเป็นภูมิปัญญาที่อยู่กับพื้นถิ่นอีสาน ประกอบกับเกลือเป็นปัจจัยสำคัญในการดำรงชีวิตของมนุษย์ ทั้งการประกอบอาหาร การถนอมอาหาร และใช้เพื่อกิจกรรมอื่นๆ ทางสังคม ชุมชนสร้างถ่อ อำเภอเขื่องใน จังหวัดอุบลราชธานี พบว่ายังมีอาชีพการต้มเกลือ เพราะพื้นที่ของชุมชนมีดินเค็ม ไม่สามารถทำนาได้ จึงทำเป็นกันลักษณะอุตสาหกรรมในครัวเรือนวิถีแบบพื้นบ้าน และรวมกลุ่มกันเพื่อผลิตเกลือจำหน่ายออกนอกชุมชน

ภาพที่ การต้มเกลือที่ชุมชนสร้างถ่อ อำเภอเขื่องใน จังหวัดอุบลราชธานี

4.1.1 บริบทด้านอาชีพของชาวอีสาน

ภูมิประเทศและลักษณะทางภูมิศาสตร์มีความสัมพันธ์กับอาชีพชาวอีสาน เช่น การทำนา เนื่องจากเป็นอาชีพที่ต้องอาศัยน้ำตามฤดูกาล ประกอบกับความแล้ง พร้อมทั้งปัญหาดินเค็ม มีแม่น้ำสายสำคัญแม่น้ำชี แม่น้ำมูล และมีลำน้ำสายเล็ก สายน้อยผ่านชุมชนต่างๆ ร่วมเป็นแม่น้ำสายหลักของภูมิภาคนี้ อาชีพของชาวอีสานจึงเกิดขึ้นตามลักษณะทางกายภาพทางภูมิศาสตร์ เช่น การทอผ้า ซึ่งมีทั้งผ้าไหมสำหรับชาวบ้านที่มีลุ่มน้ำให้สามารถปลูกหม่อนเลี้ยงไหมได้ การทอผ้าฝ้ายสำหรับพื้นที่ที่สูงเนินเขาที่สามารถปลูกฝ้ายได้ก็จะทอผ้าฝ้าย ส่วนรูปแบบลวดลายก็ขึ้นอยู่กับวิถีวัฒนธรรมพื้นถิ่นตามชาติพันธุ์ของแต่ละพื้นถิ่น เป็นต้น

อาชีพการทอผ้าไหมของชาวอีสาน

วิถีชีวิตผู้สูงอายุที่เป็นหญิงกับอาชีพผ้าทอมือ

นอกจากนี้ผ้าไหม ที่มีขึ้นชื่อและเป็นที่ยู้งักกันทั่วไปอีกแหล่งหนึ่งและเป็นพื้นที่วิจัยของชุดโครงการย่อย คือ ผ้าไหม อำเภอพุทไธสง จังหวัดบุรีรัมย์ คือ ชุมชนบ้านยาง เพราะเป็นชุมชนที่อยู่ริมห้วยลำพังชู สามารถปลูกหม่อนเลี้ยงไหมได้ดีส่งออกเส้นไหมเป็นสินค้าของชุมชน การพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุสามารถประยุกต์ใช้หรือต่อยอดภูมิปัญญาเดิมเพื่อให้มีผลต่อกาย ใจสังคม และเศรษฐกิจได้ ดังจะเห็นในชุดโครงการย่อยหนึ่งได้ศึกษาถึงการให้ผ้าขาวม้ามาส่งเสริมการออกกำลังกายของผู้สูงอายุ เป็นต้น

4.1.2 ดนตรีพื้นบ้านอีสาน

ดนตรีพื้นบ้านอีสานมีหลากหลายใช้เพื่อการละเล่นในกิจกรรมทางสังคมของชาวอีสาน โอกาสต่างๆ และปัจจุบันนี้มีหลายดนตรีพื้นบ้านหลายอย่างกำลังจะสูญหายไป หลงเหลือไว้ในบางชุมชนเท่านั้น อย่างเช่น กลองยาวในอดีตชุมชนอีสานทั่วไปแทบที่กต่าบต้องมิกองยาว ซึ่งปัจจุบันไม่มีแล้ว นอกจากเป็นวงที่ขับเคลื่อนด้วยกลุ่มคนเล็กๆ ที่มีใจรักเท่านั้นเพราะสังคมเปลี่ยนไปดนตรีสมัยใหม่เข้ามาแทนที่จึงทำให้ดนตรีพื้นบ้านอีสานลดบทบาทลงไป จากการสำรวจข้อมูลเชิงบริบทวัฒนธรรมอีสานครั้งนี้ปรากฏให้เห็นถึงการมีร่องรอยทางดนตรีที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุได้ ดังเช่น

การเล่นกลองตุ้ม เป็นกลองที่ใช้ตีให้จังหวะในการการกระทบเท้า ลักษณะของกลองตุ้มเป็นกลองสองหน้าขนาดเล็ก มีสำเนียงเสียงดัง “ตุ้มๆ” จึงมีชื่อเรียกตามเสียงนั้น หรืออาจมีเรียกชื่ออื่น เช่น กลองตุ้ม กลองตุ้มซุบ เป็นต้น กลองตุ้ม เป็นเครื่องดนตรีประเภทเครื่องกระทบ ซึ่งหนึ่งเช่นเดียวกับกลองชนิดอื่นๆ ชาวอีสานใช้กลองตุ้มใน 2 กรณี สำเร็จ คำโหม่ง เรียบเรียงจาก สาขานุกรมไทยภาคอีสาน เล่ม 1 ไว้ คือ

1. ผู้ใหญ่บ้านตีกลองตุ้มเป็นเครื่องส่งสัญญาณแบบเดียวกันกับการใช้ขอลอ

2. ชาวบ้านใช้กลองตุ้มทำกระสวนจังหวะประกอบการเซิ้งต่างๆ เช่น เซิ้งบั้งไฟ ซึ่งมีกระสวนจังหวะเท่ากับการเท้าก้าวเดิน “ซ้ายขวา ซ้ายขวา” เสียงกลองตุ้มดังว่า ต้ม ตับ ต้ม ตับ หรือ “ต้มซุบ ต้มซุบ” อันเป็นที่มาของชื่อเรียกกลองชนิดนี้ ลำตัวของกลองตุ้มทำจากไม้ขนุน ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางของลำตัวประมาณ 2 คืบ (ราว 40 เซนติเมตร) มีความยาวของลำตัวประมาณ 2-3 คืบ ขุดท่อนไม้ให้กลวงเป็นท่อกระบอกหุ้มหน้ากลองด้วยแผ่นหนังรูปวงกลมทั้งสองหน้า ดึงหนังหน้ากลองเข้าหากันด้วยการร้อยเชือกหนังเข้ารูร้อยที่เจาะไว้รอบๆ หน้าหน้ากลอง โยงไปมาหากันในแนวซิกแซ็ก มีไม้ขัดเป็นกลไกตรงหน้ากลองขัดอยู่ที่คู่เส้นเชือกหนังแต่ละคู่โยรอบลำตัวกลอง

การตีกลองตุ้มอาจตีด้วยฝ่ามือ หรือตีด้วยค้อนไม้ หุ้มปลายด้วยผ้าเคียนรอบเป็นรูปกำปั้น ปัจจุบันกลองตุ้มยังมีใช้อยู่ทั่วไปในทุกจังหวัดของภาคอีสาน ในกรณีที่ตีประกอบจังหวะเซิ้งบั้งไฟ ส่วนผู้ใหญ่บ้านได้เลิกใช้สัญญาณกลองตุ้มไปแล้วพร้อมสัญญาณขอลอ โดยหันมาใช้สัญญาณเสียงพูดผ่านเครื่องขยายเสียงแทน กลองตุ้มปรากฏให้เห็นในปัจจุบันนี้แถบจังหวัดศรีสะเกษ จังหวัดอุบลราชธานี เป็นต้นใช้ในกิจกรรมการเดินเท้าที่เป็นจังหวัด การเซิ้งบั้งไฟในบุญเดือนหก ซึ่งในพื้นที่ของการศึกษาวิจัยในครั้งนี้พบว่าชุมชนบ้านไทย จังหวัดอุบล พบว่ายังมีกลองตุ้มเพราะได้รับการพัฒนาจากนักวิชาการในท้องถิ่นนานมาแล้วจึงทำให้เส้นทางการสืบสานยังคงเหลืออยู่กับผู้สูงอายุ ที่เป็นกลุ่มเป้าหมายซึ่งมีการรวมกลุ่มกันฟ้อนกลองตุ้มในกระบวนการกลุ่มใบตอง

ภาพ กลุ่มกลองตุ้มบ้านไทย

ประวัติความเป็นมากลุ่มใบตอง (กลุ่มวงสาวเหลือน้อย รวมตัวกันฟ้อนกลองตุ้ม)

การเริ่มก่อตั้งกลุ่มมีสมาชิกเริ่มแรก 8 คน รวมตัวกันก่อตั้งกลุ่มเมื่อปี พ.ศ. 2512 ซึ่งในช่วงนั้นมีการจัดประกวดหมู่บ้าน มีวิทยากรมาสอนด้านการทอผ้า และการทำบายศรีโดยทำจากใบตอง วิทยากรผู้สอนคือ อาจารย์ทวี อายุวัฒน์ ปัจจุบันท่านได้เกษียณอายุแล้ว และได้อาศัยอยู่ที่อำเภอเซียงใน จังหวัดอุบลราชธานี และวิทยากรอีกท่านคืออาจารย์พักพิสัย (ไม่ทราบนามสกุล) ปัจจุบันอยู่ที่อำเภอ

เชื่องใน จังหวัดอุบลราชธานี ในช่วงนั้นได้มีการสอนทำบายศรีและกล้วยเสียบ มีผู้สนใจเข้าร่วมเรียน 8 คน จะเห็นได้ว่าดนตรีพื้นบ้านอีสานหากไม่ได้รับการส่งเสริมจากภาครัฐหรือนักวิชาการที่มีความใกล้ชิดในท้องถิ่นก็จะทำให้สูญหายไปโดยสิ้นเชิง

ดนตรีพินแคน สัญลักษณ์ของดนตรีอีสานอีกอย่างหนึ่ง หากมีการรวมกลุ่มจะเรียกว่า “พิน แคน ซอ” เป็นดนตรีดั้งเดิมโบราณของชาวอีสานอีกเช่นกัน ซึ่งปัจจุบันได้พัฒนามาเป็นโปงลาง โดยใช้วัสดุในพื้นที่เป็นวัสดุในการประดิษฐ์เช่นกัน จะพบในอีสานส่วนบน หรือในกลุ่มชาติพันธุ์ภูไทย เป็นต้น

ภาพ ดนตรีพื้นบ้านแจนแลน จังหวัดกาฬสินธุ์

ดนตรีพินแคนซอ วิธีที่เรียบง่ายของชาวอีสานใช้เล่นในโอกาสงานบุญต่างๆ ของชุมชน ซึ่งในอดีตไม่มีการแสดงดนตรีสมัยใหม่อย่างเช่นปัจจุบัน จึงอาศัยดนตรีพื้นบ้านตามท้องถิ่นและพัฒนามาเรื่อย จังหวัดนครพนมประกอบเนื้อร้องด้วยภาษาพื้นบ้านอาจเป็นกลอนลำภูไท หมอลำ เข็งก็มี เป็นต้น

4.1.3 ความเชื่อและประเพณีท้องถิ่น

ชาวอีสานมีวิถีที่ยึดมั่นในพุทธศาสนาเป็นสำคัญดังจะเห็นได้จากประเพณี 12 เดือน หรือชาวอีสานเรียกว่า ฮีต 12 และมีความเชื่อเรื่องผีทั้งผีบรรพบุรุษ ผีเจ้าที่เจ้าทาง ผีบ้านผีเรือน จะเห็นได้ว่าชุมชนอีสานทั่วไปจะมีพื้นที่ที่เป็นที่อยู่ของผีที่คอยปกป้องรักษาชุมชน เรียกว่า ผีปู่ตา ผีเมหลักข์ เป็นต้น จึงต้องมีศาลปู่ตาไว้เป็นที่เคารพสักการะเช่นไหว้เป็นประจำทุกปี ดังนั้นจะเห็นชาวอีสานมีงานบุญตลอดทั้งปี บุญคุณลาน บุญเบิกบ้าน บุญสงกรานต์ บุญบั้งไฟ จะเป็นความเชื่อเกี่ยวกับผี อย่างเช่น บุญบั้งไฟก็จะเป็นจุดบั้งไฟบูชาพญาแถน ผู้ควบคุมฟ้าฝนให้ตกต้องตามฤดูกาล แถน หรือผีปู่ตา หรือศาลเจ้าสถานที่สำคัญของแต่ละชุมชน นับว่าเป็นผีประจำชุมชน

การขนทรายเข้าวัดและก่อเจดีย์ทราย ในงานเทศกาลวันสงกรานต์ของชาวอีสาน

ภาพ การเซ่นไหว้ผีปู่ตาประจำชุมชน และขอพรเพื่อความสบายใจ

นอกจากนี้ยังมีผีบรรพบุรุษ ซึ่งชาวอีสานมาแต่โบราณจะสอนลูกหลานให้เคารพผู้อาวุโส ญาติพี่น้อง แม้จะล่วงลับไปแล้วต้องทำบุญอุทิศส่วนกุศลไปให้ บางครอบครัวมีทุนงบประมาณก็สามารถทำบุญได้เองตามกำลังศรัทธา แต่สำหรับครอบครัวที่ไม่มีทุนพอจะทำบุญให้บรรพบุรุษได้ก็สามารถทำในเทศกาลบุญประเพณี เช่น สงกรานต์ ก็จะมีการสร้างน้ำกระดุกบรรพบุรุษ ทำสังฆทานอุทิศส่วนกุศลไปให้หรือบุญเดือนสิบ (บุญข้าสาก) ก็เป็นอีกบุญที่จะทำถึงญาติที่ล่วงลับไปแล้ว และเจ้ากรรม ผีที่ไม่ญาติ เป็นต้น ดังนั้นคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุจึงขึ้นอยู่กับว่าได้ปฏิบัติกิจกรรมทางศาสนาและการทำบุญในวันสำคัญทางศาสนา และทำบุญให้กับผีบรรพบุรุษ

4.2 กระแสสังคมผู้สูงอายุ

ประเทศไทยกำลังตื่นตัวกับการเตรียมความพร้อมการรองรับสังคมผู้สูงอายุที่กำลังจะก้าวสู่สังคมผู้สูงอายุอย่างสมบูรณ์ในอีกไม่เกิน 10 ปีข้างหน้า จึงได้เกิดเป็นนโยบาย โครงการของหน่วยงานต่างๆ ออกมามากมาย และขยายผลด้วยการสื่อสารที่มีความรวดเร็ว อาทิ การจัดสรรงบประมาณเพื่อจ่ายเบี้ยยังชีพให้สำหรับผู้ที่มีอายุครบ 60 ปีขึ้นไป จะได้รับรายละ 600 บาท และเพิ่มขึ้นตามช่วงอายุ การจัดสวัสดิการผู้สูงอายุในเรื่องต่างๆ รัฐบาลส่งเสริมให้ชุมชนจัดตั้งกลุ่มผู้สูงอายุในรูปแบบต่างๆ เช่น ชมรมผู้สูงอายุ เพื่อให้เกิดการรวมกลุ่มของผู้สูงอายุทำกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์ร่วมกัน ทั้งการออกกำลังกาย การแสดง การถ่ายทอดความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น และรวมกลุ่มเพื่อทำอาชีพที่เหมาะสมกับวัย การจัดกองทุนเพื่อส่งเสริมด้านอาชีพให้ผู้สูงอายุ กองทุนของ สปสช. เป็นต้น

โรงเรียนผู้สูงอายุ เป็นนโยบายของกระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ผ่านกรมพัฒนาผู้สูงอายุ อีกกระแสหนึ่งในปัจจุบันที่กำลังเกิดการเคลื่อนไหวทางสังคมเป็นการสร้างสวัสดิการในรูปแบบใหม่ โรงเรียนผู้สูงอายุเน้นการใช้ทุนทางสังคมและทุนทางวัฒนธรรมของท้องถิ่น ทำให้การดำเนินงานของโรงเรียนผู้สูงอายุมีจุดเด่นที่แตกต่างหลากหลายตามบริบทของแต่ละท้องถิ่น อย่างไรก็ตาม การขับเคลื่อนการพัฒนากิจกรรมต่างๆ ของผู้สูงอายุไม่ว่าจะเป็นโรงเรียนผู้สูงอายุ ชมรมผู้สูงอายุ กลุ่มผู้สูงอายุ จำเป็นอย่างยิ่งต้องอาศัยผู้นำชุมชนผู้ที่มีบทบาทต่อการขับเคลื่อนทางสังคมให้ไปในรูปแบบที่ถูกต้องถูกทางด้วย

จากการศึกษาบริบททางสังคมเกี่ยวกับโรงเรียนผู้สูงอายุ พบว่า พื้นที่ที่มีการตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุ ซึ่งชื่อของโรงเรียนก็จะแตกต่างกันไปตามและพื้นที่ได้ร่วมกันจัดตั้ง อย่างไรก็ตามการมีโรงเรียนแต่ก็ยังมีขาดในเรื่องของหลักสูตรที่เหมาะสม กิจกรรมที่จะใช้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ในโรงเรียนให้เกิดประโยชน์ต่อด้านอาชีพและรายได้สำหรับผู้สูงอายุ ขณะเดียวกันมีหลายพื้นที่ที่อยากจะให้มีโรงเรียนผู้สูงอายุในตำบลของตนเอง ในการศึกษาครั้งนี้จึงมีโครงการย่อยที่จะมุ่งเน้นหาแนวทางการจัดตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุที่เหมาะสม

ภาพที่ กิจกรรมโรงเรียนผู้สูงอายุไทยแจนแลน

ภาพโรงเรียนผู้สูงอายุไทยแจนแลน (โรงเรียนผู้สูงอายุของตำบลแจนแลน) เปิดดำเนินการมาแล้ว 5 เดือน ก่อนที่จะมีโครงการวิจัยเข้ามาในชุมชน จากเดิมมีสมาชิก 30 คน พัฒนาเพิ่มเป็น 50 คน ก่อเกิดด้วยการพัฒนาต่อจากการชมรมผู้สูงอายุเดิม

สถานที่ตั้งโรงเรียนใช้ศาลาเก่าของวัดแจนแลนเหนือ เป็นพื้นที่จัดกิจกรรม และขับเคลื่อนงานโดย อบต.แจนแลน รพ.สต.แจนแลน และ ข้าราชการเกษียณ มีมีจิตอาสาในพื้นที่ช่วยดำเนินกิจกรรมในแต่ละครั้ง มีการรวมตัวกันเดือนละ 2 ครั้ง

ภาพที่ โรงเรียนผู้สูงอายุที่ตำบลสร้างถ่อ อำเภอเชียงโน จังหวัดอุบลราชธานี

4.3 ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีสารสนเทศ

สังคมปัจจุบันมีความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีสารสนเทศ เป็นสิ่งที่ปฏิเสธไม่ได้ว่าทุกวันนี้มีความก้าวหน้าไปมาก และส่งผลต่อวิถีชีวิตของทุกคนไม่ทางตรงก็ทางอ้อม ไม่ว่าจะเป็นการสื่อสารที่รวดเร็ว การใช้ฐานข้อมูลสารสนเทศร่วมกัน ผู้สูงอายุปัจจุบันมีการซื้อสื่อที่มีความทันสมัย การติดตามและเฝ้าระวังด้านสุขภาพ และการใช้สื่อเพื่อการสร้างรายได้ เป็นต้น ปัญหาผู้สูงอายุกับการใช้ประโยชน์ข้อมูล โดยเฉพาะหน่วยงานองค์กรภาครัฐในท้องถิ่นระบบข้อมูลสารสนเทศยังไม่มีคุณสมบัติและใช้ประโยชน์ได้อย่างทั่วถึง นอกจากนี้การใช้ประโยชน์ของเทคโนโลยีในการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ ยังเป็นประเด็นที่น่าสนใจเพิ่มมากขึ้นไม่ว่าจะเป็นช่องทางการจำหน่ายสินค้าของผู้สูงอายุ ช่องทางการส่งข่าวสาร และฐานข้อมูลของผู้สูงอายุ เป็นต้น ดังนั้นการจัดการข้อมูลด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์ ในลักษณะของแผนที่สุขภาพของผู้สูงอายุจะทำให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้ใช้ข้อมูลประเมินสถานการณ์และการรายงานได้อย่างสะดวกรวดเร็ว

จากบริบททางสังคมและวัฒนธรรมของวิถีชาวอีสานที่ได้กล่าวมาข้างต้นสามารถพัฒนาต่อเพื่อให้เกิดผลต่อคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุให้ดีขึ้น เชื่อมสัมพันธ์ทั้งคุณภาพชีวิตด้านกาย ด้านใจ ด้านสังคม และด้านเศรษฐกิจ สร้างนวัตกรรมทางสังคมออกมาเพื่อเป็นรูปแบบการพัฒนาต่อไป

4.4 ข้อมูลสถานสถานการณ์ปัญหาผู้สูงอายุ

ตารางที่ 4.1 สัดส่วนประชากรกับประชากรผู้สูงอายุในพื้นที่วิจัย

พื้นที่เป้าหมายการวิจัย	ประชากร	ผู้สูงอายุ	
		จำนวน	(ร้อยละ)
องค์การบริหารส่วนตำบลแจนแลน จังหวัดกาฬสินธุ์	5,878	987	16.79

องค์การบริหารส่วนตำบลโพธิ์ชัย อำเภอกวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม	4,491	646	14.27
องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านยาง จังหวัดบุรีรัมย์	8,375	957	11.42
องค์การบริหารส่วนตำบลโคกขมิ้น อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์	8,327	1,053	12.65
องค์การบริหารส่วนตำบลสร้างถ่อ จังหวัดอุบลราชธานี	9,565	1,658	16.98
องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านไทย จังหวัดอุบลราชธานี	6,432	1,188	18.47
รวม	43,068	6,489	15.07

จากตาราง 4.1 แสดงให้เห็นว่าสถานการณ์จำนวนผู้สูงอายุจากพื้นที่วิจัย โดยภาพรวมมีจำนวน 6.489 คน คิดเป็นร้อยละ 15.07 ของประชากรทั้งหมด โดยในพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านไทย มีอัตราผู้สูงอายุสูงสุด คือ ร้อยละ 18.47 รองลงมาคือ องค์การบริหารส่วนตำบลสร้างถ่อ ร้อยละ 16.98 องค์การบริหารส่วนตำบลแจนแลน จังหวัดกาฬสินธุ์ ร้อยละ 16.79 องค์การบริหารส่วนตำบลโพธิ์ชัย อำเภอกวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม ร้อยละ 14.27 องค์การบริหารส่วนตำบลโคกขมิ้น อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์ ร้อยละ 12.65 และองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านยาง จังหวัดบุรีรัมย์ ร้อยละ 11.42 ตามลำดับ จากข้อมูลสถานการณ์ผู้สูงอายุดังกล่าวข้างต้นนี้ สะท้อนให้ว่าผู้สูงอายุภาคอีสานมีจำนวนมากขึ้น จะต้องมีการเตรียมการเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงที่จะมีขึ้นในอนาคต และการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุจึงมีความสำคัญมาก

ตารางที่ 4.2 ช่วงอายุของผู้สูงอายุ

พื้นที่เป้าหมายการวิจัย	ช่วงอายุ (ปี)	รวม
-------------------------	---------------	-----

	60-70	71-80	81-90	มากกว่า 90 ปี	
องค์การบริหารส่วนตำบลแจนแลน จังหวัด กาฬสินธุ์	566	248	84	19	917
องค์การบริหารส่วนตำบลโพธิ์ชัย อำเภอกวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม	374	220	47	5	646
องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านยาง จังหวัดบุรีรัมย์	625	243	56	6	957
องค์การบริหารส่วนตำบลโคกขมิ้น อำเภอลำ ทะเมนชัย จังหวัดบุรีรัมย์	160	84	35	11	1,053
องค์การบริหารส่วนตำบลสร้างถ่อ จังหวัด อุบลราชธานี	833	446	191	15	1,485
องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านไทย จังหวัด อุบลราชธานี					
รวม					6,489

จากตาราง 4.2 ข้อมูลประชากรผู้สูงอายุจากพื้นที่วิจัยส่วนใหญ่มีอายุอยู่ในช่วง 60-70 ปี รองลงไปคือ 71-80 ปี ช่วงอายุ 81-90 ปี และ มากกว่า 90 ปีตามลำดับ จากข้อมูลดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าผู้สูงอายุมีอายุยืนยาวมากขึ้น และก็จะสะท้อนภาระทางสังคมก็จะเพิ่มมากขึ้นตามไปด้วย

การสำรวจข้อมูลคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุของภาคอีสาน

จากการสำรวจข้อมูลผู้สูงอายุในพื้นที่วิจัย จำนวน 210 คน โดยวิธีการสัมภาษณ์เพื่อวิเคราะห์สถานการณ์ปัญหาที่มีผลต่อคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ ซึ่งประกอบด้วยข้อมูลทั่วไป สถานการณ์ทางด้านเศรษฐกิจ สุขภาพ อาชีพ และคุณภาพชีวิตได้ผลดังนี้

ตารางที่ 4.3 อายุของผู้สูงวัย

อายุ	จำนวน	ร้อยละ
60-70 ปี	96	45.71
71-80 ปี	79	37.62
81 ปีขึ้นไป	35	16.67
รวม	210	100.00

จากตาราง 4.3 ผู้สูงอายุมีช่วงอายุ อยู่ในช่วง 61-70 ปี มากที่สุด ร้อยละ 45.71 รองลงมาคือ อายุช่วง 71-80 ปี ร้อยละ 37.62 และ อายุ 81 ปี ขึ้นไป ร้อยละ 16.67 จากข้อมูลสะท้อนให้เห็นว่า ผู้สูงอายุที่เป็นวัยที่เป็นภาระมีเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ และมีอายุที่สูงขึ้นจำนวนเพิ่มขึ้น

ตารางที่ 4.4 สถานภาพของผู้สูงอายุ

สถานภาพ	จำนวน	ร้อยละ
โสด	18	8.57
สมรส	149	70.95
หม้าย	41	19.52
หย่า/แยกกันอยู่	2	0.95
รวม	210	100.00

จากตารางที่ 4.4 พบว่า ผู้สูงอายุส่วนใหญ่มีสถานภาพสมรส จำนวน 149 คน ร้อยละ 70.95 เป็นหม้าย จำนวน 41 คน ร้อยละ 19.52 โสด จำนวน 18 คน ร้อยละ 8.57 หย่าร้างแยกกันอยู่ จำนวน 2 คิดเป็นร้อยละ 0.95

ตารางที่ 4.5 ลักษณะการอยู่อาศัย

ลักษณะการอยู่อาศัย	จำนวน	ร้อยละ
อยู่คนเดียว	14	6.67
อาศัยอยู่กับคู่สมรสเพียงลำพัง	41	19.52
อาศัยอยู่กับบุตรหลาน	70	33.33

อาศัยอยู่กับคู่สมรสและบุตรหลาน	75	35.71
อาศัยอยู่กับญาติ	10	4.76
รวม	210	100.00

จากตารางที่ 4.5 พบว่า ผู้สูงอายุของภาคอีสานส่วนใหญ่ยังอยู่กับคู่สมรสที่มีบุตรหลานอยู่ด้วย จำนวน 75 คน คิดเป็นร้อยละ 35.71 อยู่กับบุตรหลาน จำนวน 70 คน ร้อยละ 33.33 อยู่กับคู่สมรส ตามลำพัง จำนวน 41 คน คิดเป็นร้อยละ 19.52 อาศัยอยู่กับญาติ จำนวน 10 คน คิดเป็นร้อยละ 4.76 และอยู่คนเดียว จำนวน 14 คน ร้อยละ 6.67 ตามลำดับ หากพิจารณาจากข้อมูลจะเห็นสถิติของผู้สูงอายุที่อยู่คนเดียว อยู่กับญาติจำนวนไม่น้อย นั่นสะท้อนให้เห็นปัญหาด้านคุณภาพชีวิต ความสุขสบายของผู้สูงอายุในระดับหนึ่งว่ามีปัญหา

ตารางที่ 4.6 ระดับการศึกษา

ระดับการศึกษา	จำนวน	ร้อยละ
ไม่ได้รับการศึกษา	2	.9
ประถมศึกษา	194	91.9
มัธยมศึกษา	13	6.6
อนุปริญญา	1	.5
รวม	210	100.0

จากตารางที่ 4.6 ผู้สูงอายุมีการศึกษาในระดับประถมศึกษา จำนวน 194 คิดเป็นร้อยละ 91.9 รองลงมาคือ ระดับมัธยมศึกษา จำนวน 13 คน ร้อยละ 6.6 ไม่ได้รับการศึกษา จำนวน 2 คน ร้อยละ 0.9 และระดับอนุปริญญา จำนวน 1 คน ร้อยละ 0.5

ตารางที่ 4.7 ภาวะหนี้สิน

ภาวะหนี้สิน	จำนวน	ร้อยละ
ไม่มีหนี้สิน	94	44.76
มีหนี้สิน	116	55.24
รวม	210	100.0

จากตารางที่ 4.7 ผู้สูงอายุส่วนใหญ่มีภาระหนี้สิน จำนวน 116 คิดเป็นร้อยละ 55.24 ไม่มีหนี้สิน จำนวน 94 คน ร้อยละ 44.76

ตารางที่ 4.9 จำนวนหนี้สินของผู้สูงอายุ

ภาระหนี้สิน	จำนวน	ร้อยละ
0-20000 บาท	28	26.42
20001-40000 บาท	14	13.21
40001-60000 บาท	16	15.09
60001-80000 บาท	5	4.72
80001-100000 บาท	12	11.32
มากกว่า 100000 บาท	31	29.25
รวม	106	100.00

จากตารางที่ 4.9 พบว่า ผู้สูงอายุส่วนใหญ่มีภาระหนี้สินมากกว่า 100,000 บาท ร้อยละ 29.25 รองลงมา คือ ไม่เกิน 20,000 บาท ร้อยละ 26.42 มีหนี้สิน 40,000-60,000 บาท ร้อยละ 15.09 มีหนี้สิน 20,001-40,000 บาท ร้อยละ 13.21 มีหนี้สิน 80,001-100,000 บาท ร้อยละ 11.32

ตารางที่ 4.10 ปัญหาสุขภาพผู้สูงอายุ

สุขภาพผู้สูงอายุ	จำนวน	ร้อยละ
สุขภาพแข็งแรงดี	106	50.48
มีปัญหาสุขภาพ	104	49.52
สายตามองไม่ปกติ	4	3.92
ภาวะเจ็บป่วยเรื้อรัง	2	1.96

มีโรคประจำตัว	92	90.20
ช่วยเหลือตัวเองไม่ได้	2	1.96
อื่นๆ	2	1.96
Total	210	100.00

จากตารางที่ 4.10 พบว่า ผู้สูงอายุส่วนใหญ่มีสุขภาพแข็งแรง ร้อยละ 50.48 ขณะเดียวกันก็มีปัญหาสุขภาพ ร้อยละ 49.52 ซึ่งปัญหาสุขภาพส่วนใหญ่มีโรคประจำตัว ร้อยละ 90.20 โดยเฉพาะโรคความดัน เบาหวาน เป็นต้น

ระดับคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ

การสำรวจคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ โดยประเมินคุณภาพชีวิต 4 ด้าน ได้แก่ ด้านร่างกาย ด้านจิตใจ ด้านสังคม และด้านเศรษฐกิจ กำหนดเกณฑ์การให้คะแนนระดับคุณภาพชีวิตด้วยการแปลความหมายของค่าเฉลี่ย (บุญชม ศรีสะอาด, 2549) ดังนี้

ช่วงคะแนนเฉลี่ย	ความหมาย
4.51-5.00	คุณภาพชีวิตดีมาก
3.51-4.50	คุณภาพชีวิตดี
2.51-3.50	คุณภาพชีวิตปานกลาง
1.51-2.50	คุณภาพชีวิตด้อย
1.00-1.50	คุณภาพชีวิตด้อยที่สุด

ตารางที่ 4.11 คุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ

คุณภาพชีวิต	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน	ความหมาย
ด้านร่างกาย	3.44	0.931	ปานกลาง
ท่านมีความพอใจด้านสภาพร่างกาย	3.9	0.84	
ท่านยังสามารถเดินทางไกลและทำกิจกรรมทางสังคม			
กับครอบครัวได้เป็นอย่างดี	3.37	0.948	
ท่านสามารถทำงานบ้านและการประกอบอาหารเองได้	3.55	0.954	
ท่านได้รับกรตรวจสุขภาพเป็นประจำ	3.63	0.949	

ท่านยังสามารถประกอบอาชีพได้	2.76	0.966	
ด้านจิตใจ	3.87	0.897	ดี
ท่านไม่มีสภาวะต่อการวิตกกังวลใดต่อการดำเนินชีวิต	3.66	0.941	
ครอบครัวให้ความสำคัญต่อท่านอย่างสม่ำเสมอ			
เหมือนเดิม	3.92	0.879	
ท่านสามารถไปทำกิจกรรมทางศาสนาและงานบุญ			
ประเพณี	4.00	0.825	
ท่านรู้สึกว่าคุณเองมีความสุขและสบายใจ	3.88	0.941	
ด้านสังคม	3.48	0.876	ปานกลาง
ท่านได้รับการยอมรับและมีส่วนร่วมในกิจกรรมของ			
ชุมชนอย่างสม่ำเสมอ	3.86	0.894	
เมื่อท่านก้าวอยู่ในช่วงวัยผู้สูงอายุรู้สึกโดดเดี่ยวไร้			
ญาติมิตร	2.10	0.912	
ชุมชนของท่านให้ความสำคัญและรับฟังความคิดเห็น			
ผู้สูงอายุ	3.97	0.887	
ท่านได้เข้าร่วมกิจกรรมทางสังคม เช่น ชมรมผู้สูงอายุ			
กลุ่มอาชีพ	3.57	0.921	
ชุมชนของท่านยังสามารถพึ่งพาอาศัยกันได้ในกรณีพึ่งพา			
อาศัยกัน	3.88	0.768	

ตารางที่ 4.9 คุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ (ต่อ)

คุณภาพชีวิต	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบน มาตรฐาน	ความหมาย
ด้านเศรษฐกิจ	3.38	0.904	ปานกลาง
ท่านมีความสามารถประกอบอาชีพที่เหมาะสมได้ เช่น			
การทอผ้า การเกษตร	3.42	0.945	
ปัจจุบันท่านมีรายได้เพียงพอกับรายจ่าย	3.43	0.895	
ท่านมีลูกหลานให้การเลี้ยงดูและให้รายได้อย่าง			
สม่ำเสมอ	3.82	0.864	
ท่านมีความกังวลต่อการดำเนินชีวิตที่ไม่มีอาชีพและ			
รายได้เพียงพอ	2.6	0.976	

ท่านสนใจการส่งเสริมด้านอาชีพและรายได้ให้กับ

ผู้สูงอายุ	3.64	0.84	
เฉลี่ยรวม	3.54	0.901	ดี

จากตารางที่ 4.8 พบว่า คุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุภาคอีสานโดยภาพรวม อยู่ในระดับคุณภาพชีวิตดี (ค่าเฉลี่ย 3.54) โดยมีคุณภาพชีวิตด้านจิตใจมีระดับคะแนนสูงที่สุด (ค่าเฉลี่ย 3.87) รองลงมา คือ คุณภาพชีวิตด้านสังคม (ค่าเฉลี่ย 3.48) ด้านร่างกาย (ค่าเฉลี่ย 3.44) และด้านเศรษฐกิจ (ค่าเฉลี่ย 3.38) ตามลำดับ

ข้อมูลที่ได้จากการสำรวจสะท้อนให้เห็นว่า พบว่า ผู้สูงอายุมีความต้องการด้านอาชีพเพื่อสร้างรายได้ให้กับตนเอง เพราะส่วนใหญ่มีรายได้มาจากเบี้ยยังชีพและรายได้จากลูกหลาน เพราะผู้สูงอายุหลายคนก็มีสุขภาพแข็งแรงสามารถที่จะทำกิจกรรมที่ก่อให้เกิดรายได้ได้ สอดคล้องกับข้อมูลด้านภาวะหนี้สินที่ผู้สูงอายุส่วนใหญ่มีหนี้สินที่จำนวนมากพอสมควร ร้อยละ 55 นับว่าไม่น้อยสะท้อนให้เห็นปัญหาด้านคุณภาพชีวิตที่ต้องการรับการแก้ไข